

<https://doi.org/10.34142/23129387.2023.68.17>

УДК 159.9

ORCID 0000-0002-5951-2196

ORCID 0000-0002-7843-1842

ПРОФЕСІЙНА КРЕАТИВНІСТЬ У СИСТЕМІ ЧИННИКІВ САМОРОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Anton V. Podenko^{1ACD}, He Ting^{2ABE},

1 - доцент кафедри психології,

Харківський національний педагогічний університет імені

Г.С. Сковороди, Україна

E-mail: pav7@ukr.net

2 – аспірант кафедри психології і соціальної роботи,

Західноукраїнський національний університет, Україна

E-mail: he.ting.zunu@gmail.com

Актуальність дослідження. Креативність є такою здатністю людини, що реалізується передусім у професійній діяльності, а професійну креативність доцільно розглядати в якості різновиду креативності, яка релевантна завданням професійної діяльності – створенню специфічного творчого продукту із урахуванням провідної модальності. Утім проблема професійної креативності залишається маловивченою.

Мета – визначити особливості прояву креативності у саморозвитку особистості фахівців різних профілів.

Результати. Визначено низку зв'язків між образною креативністю дизайнерів, вербальною креативністю філологів та їх особливостями саморозвитку та психологічних ресурсів.

Висновки. Професійна креативність розуміється у представленому дослідженні специфічний вид креативності, релевантний завданням професійної діяльності – створенню специфічного творчого продукту із урахуванням провідної модальності як «робочого інструменту» фахівця та об'єктивних вимог самої професії.

У представленому дослідженні на прикладі професії дизайнера, образна креативність показана в якості професійної, а на прикладі філологічного фаху під професійною креативністю було розглянуто невербальну креативність. Визначено позитивні зв'язки професійної креативності дизайнерів та філологів із саморозвитком та психологічними ресурсами особистості.

Представлене дослідження не вичерпує усіх питань професійної креативності як чинниками саморозвитку фахівця і перспективу подальших розвідок складатиме аналіз соціальної та комунікативної креативності як ресурсу для саморозвитку фахівців гуманітарних спеціальностей – психологів, соціальних працівників, юристів тощо.

Ключові слова: креативність, професійна креативність, соціальна креативність, комунікативна креативність, вербальна креативність, невербальна (образна) креативність, саморозвиток особистості, психологічні ресурси особистості, філологи, дизайнери.

Professional creativity in the system of self-development of personality

Anton V. Podenko^{1ACD}, He Ting^{2ABE},

1 - candidate of psychological Science,, Associate Professor of Department of Psychology H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Ukraine

E-mail: pav7@ukr.net

2 - postgraduate student of the Department of Psychology and Social Work, Western Ukrainian National University, Ukraine

E-mail: he.ting.zunu@gmail.com

Relevance of research. Creativity is a human ability that is realized primarily in professional activity, and it is appropriate to consider professional creativity as a type of creativity that is relevant to the task of professional activity - the creation of a specific creative product taking into account the leading modality. However, the problem of professional creativity remains understudied.

The Aim is to determine the peculiarities of the manifestation of creativity in the self-development of the personality of specialists of various profiles.

Results. A number of connections between the figurative creativity of designers, the verbal creativity of philologists and their features of self-development and psychological resources have been identified.

Conclusions. Professional creativity is understood in the presented research as a specific type of creativity relevant to the task of professional

activity - the creation of a specific creative product, taking into account the leading modality as a "working tool" of a specialist and the objective requirements of the profession itself. In the presented study, using the example of the profession of a designer, figurative creativity is shown as professional, and on the example of a philological specialty, non-verbal creativity was considered under professional creativity. Positive connections between the professional creativity of designers and philologists with self-development and psychological resources of the individual have been identified. The presented research does not exhaust all issues of professional creativity as factors of self-development of a specialist, and the perspective of further research will be the analysis of social and communicative creativity as a resource for the self-development of specialists in humanitarian specialties - psychologists, social workers, lawyers, etc.

Keywords: *creativity, professional creativity, social creativity, communicative creativity, verbal creativity, non-verbal (figurative) creativity, self-development of the individual, psychological resources of the individual, philologists, designers.*

Вступ. В умовах сучасної трансформації професійних взаємин та зростаючих вимог до професійної компетентності особистості, саморозвиток у професійному аспекті є досить актуальною проблемою. Сучасне суспільство вимагає активних, креативних, діяльних людей, здатних самореалізуватись, виразити власний потенціал, досягаючи вершин особистісного та професійного саморозвитку. Такі вимоги до сучасних фахівців актуалізують проблему формування нового типу креативної особистості, яка здатна до саморозвитку. Така особистість постійно оптимізує власний розвиток, гармонійно співіснує сама з собою і з оточенням, активно творить сама себе, прагне до саморозвитку і самовдосконалення (Дідик, 2010).

Креативність є феноменом, що характеризує діяльність людини, спрямовану на перетворення наявних умов, на синтезування нового як такого (Ніколасенко, 2017). Явище креативності нерозривно пов'язане з феноменом новизни як визначального елемента соціальної дійсності. Новизна є першоелементом креативності як явища, проте не завжди є її

необхідною складовою, так само як і нове, саме по собі, не несе апріорно креативного прояву. Креативність є різновидом продуктивної діяльності соціального суб'єкта зі створення нового у процесі пізнання і практичного суспільно необхідного перетворення дійсності і реалізується в продуктивній, інноваційній, перетворювальній діяльності людини (Ніколаєнко, 2017).

Креативність є особистісно значущою соціальною якістю, що сприяє реалізувати «само будівництво» і не зводиться до пізнавальних процесів, а виступає однією з найглибших детермінант особистості, що характеризує можливість повноцінної самореалізації не лише в процесі професіоналізації, а й в усіх сферах життєдіяльності (Лобода).

У ході дослідження К. Абдула-Заде, М. Сергєєвої, Д. Лукашенко та Г. Соловійової (2020) було встановлено значну взаємозалежність між професійною творчістю педагога та результативністю професійної діяльності. Авторами визначено, що змістовність творчого процесу значною мірою визначає ефективність вирішення педагогами професійних завдань, отже цілеспрямований розвиток міг би суттєво вплинути на розвиток професіоналізму вчителя.

Отже, по суті креативність є такою здатністю людини, що реалізується передусім у професійній діяльності, а професійну креативність доцільно розглядати в якості різновиду креативності, яка релевантна завданням професійної діяльності – створенню специфічного творчого продукту із урахуванням провідної модальності. Так, візуальна модальність є домінуючою у створенні художнього візуального образу для фахівців у сфері образотворчого мистецтва та дизайну, аудіальна – передусім, у сфері музичного мистецтва, дігiтальна (вербальна) – у сфері літературного мистецтва, точних наук, IT-технологій, кінестетична – у діяльності, що зумовлена високими вимогами до рухової активності фахівця. Виходячи з такого модальнісного підходу до креативності слід зазначити, що вербальну креативність можна вважати професійною у видах діяльності, де слово або математичний код чи формула є складовими творчого продукту, невербальна (образна)

креативність слід вважати професійною у роботі фахівців візуального мистецтва. Крім того, автори (Санникова, 2001; Савостина, Фоменко, 2022; Савосітна, Поєзднік, 2022) виділяють ще комунікативну та соціальну види креативності, що можуть розглядатись як професійні у гуманітарних соціально-орієнтованих галузях професійної діяльності.

Мета – визначити особливості прояву креативності у саморозвитку особистості фахівців різних профілів.

Методи та вибірка досліджуваних. Вибірку досліджуваних склали 78 фахівців за напрямком підготовки «дизайн» та «образотворче мистецтво», що працюють за фахом у сфері художнього дизайну та графіки; 81 особа, що мають філологічну освіту та працюють у сфері філології та літературознавство, зокрема 66 учителів загальноосвітніх шкіл та 15 копірайтерів. Використані такі методики: тест Е. Торенса для дослідження образної креативності та методика «Кубіки Рорі» у нашій авторській стандартизації; для вивчення саморозвитку особистості використано методику С.Б. Кузікової (2010).

Результати. У результаті кореляційного аналізу було визначено низку позитивних кореляцій між показниками саморозвитку та образною креативністю у дизайнерів (рис. 1). Позитивний показник кореляції між образною оригінальністю та потребою у саморозвитку ($r=0,63$) є сильним та свідчить про ресурсний потенціал креативності, що проявляється в умінні створювати оригінальні художні образи, продукувати нетривіальні ідеї та зображувати їх. Дизайнери, що мають потребу у саморозвитку та самореалізації є більш креативними та здатні створювати оригінальні художні об'єкти.

Позитивний зв'язок між образною швидкістю та умовами ($r=0,27$) та механізмами ($r=0,32$) саморозвитку свідчить про те, що ті дизайнери, які вміють спонтанно та швидко продукувати творчі ідеї та зображувати їх є більш обізнаними у тих процесах та механізмах свого внутрішнього психічного світу (уяви, мислення, пам'яті як психічних процесів) та вміють використовувати психічні механізми для того, щоб

актуалізувати творчість. Крім того, вони більш задоволені тими умовами для саморозвитку, в яких перебувають.

Позитивний зв'язок образної розробленості із показниками механізмів ($r=0,30$) та умов ($r=0,29$) саморозвитку говорить про те, що дизайнери, які вміють завершувати творчий задум та ретельно його проробляти є більш обізнаними у механізмах власного внутрішнього творчого процесу та саморозвитку у його межах, а також більш задоволеними умовами для саморозвитку.

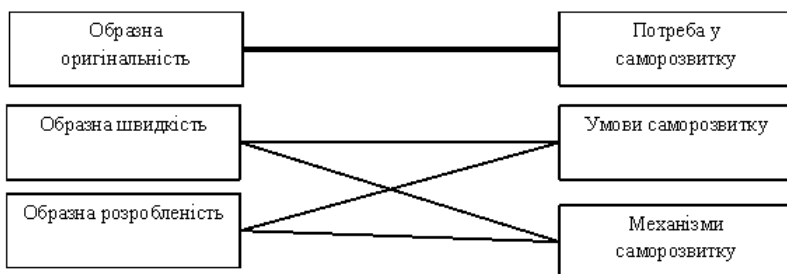

Рис. 1 Кореляції показників образної креативності та саморозвитку особистості фахівців-дизайнерів.

Примітка: жирною лінією позначені позитивні кореляції на рівні $p<0,0001$, тонкою – на рівні $p<0,01$

Виявлено низку позитивних кореляцій між вербальною креативністю та показниками саморозвитку у філологів (рис. 2). Показано, що вербальна креативність у філологів позитивно корелює з вираженістю у них потреби у саморозвитку ($r=0,55$). Чим більше філологи спрямовані на саморозвиток, тим більш оригінальні літературні ідеї вони вміють продукувати оригінальні ідеї.

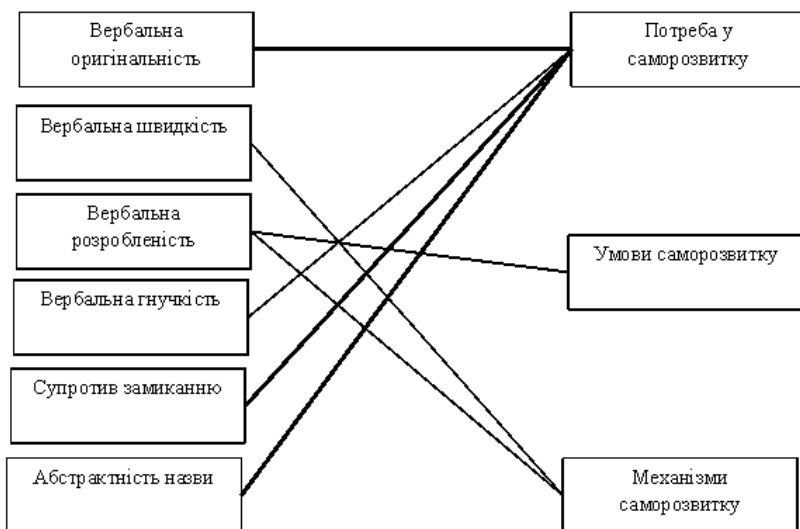

Рис. 2 Кореляції показників образної креативності та саморозвитку особистості фахівців-філологів.

Примітка: жирною лінією позначені позитивні кореляції на рівні $p < 0,0001$, тонкою – на рівні $p < 0,01$

Показники вербальної швидкості позитивно корелюють із показниками умов саморозвитку ($r=0,28$). Отже, чим вищим є темп виконання творчих завдань вербального характеру, тим більшою мірою особа за філологічним фахом професійної діяльності виявляє задоволеність в умовах власного саморозвитку.

Показники вербальної розробленості у структурі креативності позитивно корелюють із показниками умов ($r=0,32$) та механізмів ($r=0,31$) саморозвитку. Чим більш є філологи виявляють здатність у деталізації літературних творів

та усних творчих повідомлень, тим більше вони вміють регулювати власний процес саморозвитку, задоволені ним.

Показники вербальної гнучкості ($r=0,27$), супротиву замиканню ($r=0,38$) та абстрактності назви ($r=0,40$) позитивно корелюють із потребою у саморозвитку. Чим більше філологи виявляють вміння гнучко перемикатись із однієї теми на іншу, створювати цікаві оригінальні абстрактні назви для оповідань та змінювати тематику доповіді, тим більшою мірою їм властива потреба у саморозвитку.

На рис. 3 показано кореляції психологічних ресурсів особистості із показниками образної креативності у дизайнерів.

Показники образної оригінальності позитивно корелюють із психологічними ресурсами впевненості у собі ($r=0,57$), успіху ($r=0,39$), творчості ($r=0,41$), прагнення до мудрості ($r=0,43$), роботи над собою ($r=0,50$), самореалізації у професії ($r=0,42$), а також умінням оволодівати психологічними ресурсами ($r=0,41$) та загальною ресурсністю ($r=0,44$). Отже, чим більше дизайнери виявляють здатність до створення оригінальних малюнків у творчій діяльності, що є відображенням дивергентності їх творчого мислення, не банальності та унікальності у процесі створення ідей, тим більше вони володіють психологічними ресурсами, зокрема впевнені у собі, спрямовані на успіх, а не на уникнення невдачі, вільні від страху успіху, прагнуть до творчості у житті та професійній діяльності, спрямовані на саморозвиток та досягнення життєвої мудрості, самореалізації у професії, а крім того вміють постійно оновлювати ці ресурси та знаходять у собі сили постійно розвиватись та вдосконалюватись.

Показники образної швидкості позитивно корелюють із показниками допомоги іншим ($r=0,24$), успіху ($r=0,27$), відповідальності ($r=0,26$), обізнаності у власних ресурсах ($r=0,24$) та загальною ресурсністю ($r=0,41$). Чим швидше дизайнери вміють продукувати творчі ідеї та зображувати їх, тим більшою мірою у них виражена спрямованість на успіх, відповідальність за власні вчинки та результати життя, тим більше вони обізнані про власні ресурси і загалом виявляють

більшу наповненість життям та психологічне благополуччя як результат високої ресурсності.

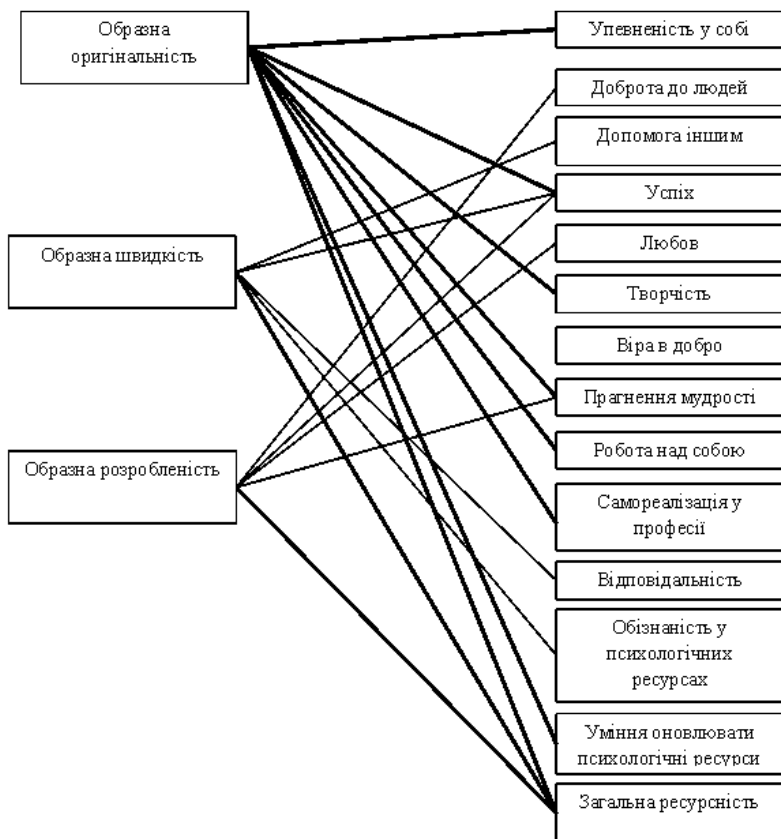

Рис. 3 Кореляції показників образної креативності та психологічних ресурсів особистості фахівців-дизайнерів.

Примітка: жирною лінією позначені позитивні кореляції на рівні $p < 0,0001$, тонкою – на рівні $p < 0,01$

Показники образної розробленості позитивно корелюють із показниками доброти до людей ($r=0,25$), успіху ($r=0,27$), любові

($r=0,23$), прагнення до мудрості ($r=0,27$) та загальної ресурсності ($r=0,40$). Висока деталізованість у проробці творчих завдань позитивно пов'язана із любовю та альтруїзмом як цінностями, спрямованістю на успіх, прагненням до мудрості та усвідомленням та здатністю використовувати власні ресурси.

На рис. 4 показано кореляційні зв'язки вербальної креативності та психологічних ресурсів у філологів. Виявлено позитивні зв'язки вербальної оригінальності та упевненості у собі ($r=0,51$), творчості ($r=0,47$), віри у добро ($r=0,27$), самореалізації у професії ($r=0,53$), відповідальності ($r=0,45$), обізнаності у ресурсах ($r=0,39$), уміння оновлювати ресурси ($r=0,51$) та загальною ресурсністю ($r=0,50$). Здатність продукувати творчі оригінальні тексти пов'язана із усвідомленням власних ресурсів та вмінням ними користуватись, зокрема такі філологи є більш асертивними, творчо-орієнтованими, переконаними у доброті людей, спрямованими на самореалізацію у професії, відповідальними. Вони більшою мірою вміють оновлювати власні ресурси.

Показано зв'язки між вербальною швидкістю та творчістю ($r=0,27$) та загальною ресурсністю ($r=0,29$). Здатність швидко продукувати творчі ідеї та виражати їх у словах і текстах передбачає більшу ресурсність.

Виявлено низку зв'язків між вербальною гнучкістю та добротою до людей ($r=0,59$), любовю ($r=0,26$), умінням оновлювати ресурси ($r=0,27$) та загальною ресурсністю ($r=0,25$). Здатність до гнучкого переключення з теми на тему у процесі творчої літературної діяльності передбачає більшу ресурсність, виражену в альтруїзмі та любові, а також умінні оновлювати власні ресурси.

Визначено зв'язки між вербальною розробленістю та допомогою іншим ($r=0,27$), успіхом ($r=0,24$), творчістю ($r=0,27$), роботою над собою ($r=0,27$), самореалізацією у професії ($r=0,44$) та загальною ресурсністю ($r=0,57$). Більша ресурсність, виражена в орієнтації на успіх та творчість, прагненні до самовдосконалення та самореалізації за фахом, відповідальності властива філологам, які виявляють більшу схильність до деталізації літературних творчих текстів.

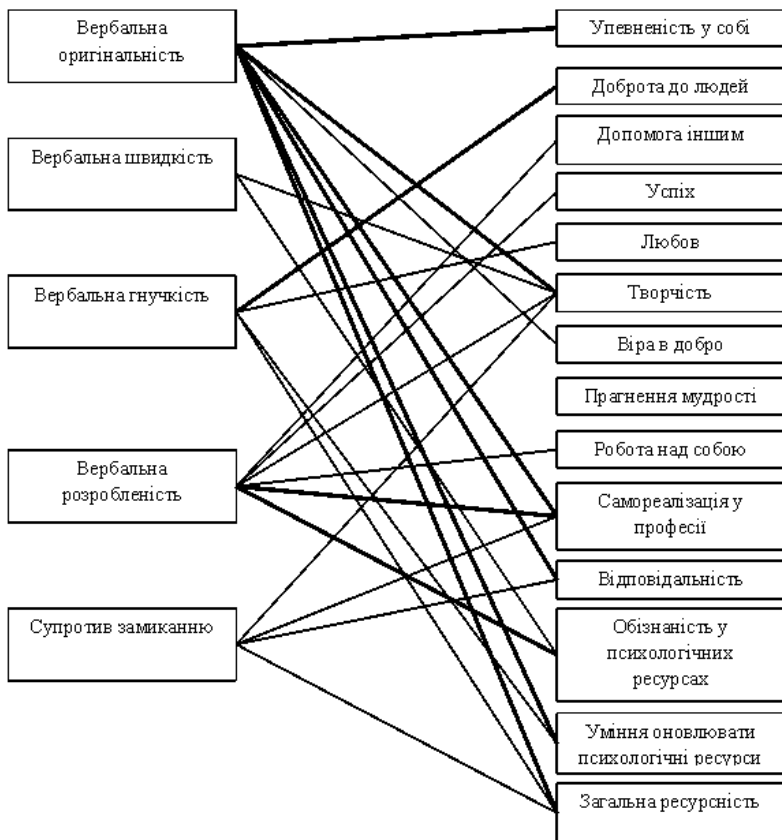

Рис. 4 Кореляції показників образної креативності та психологічних ресурсів особистості фахівців-філологів.

Примітка: жирною лінією позначені позитивні кореляції на рівні $p < 0,0001$, тонкою – на рівні $p < 0,01$

Існують зв'язки між супротивом замиканню та творчістю ($r=0,25$), самореалізацією у професії ($r=0,27$), відповідальністю ($r=0,24$) та загальною ресурсністю ($r=0,23$). Здатність до постійної зміни тематики викладу вербального матеріалу у

творчому процесі більшою мірою характеризує філологів, які є відповідальними за своє життя та спрямовані на самореалізацію у професії.

Висновки. Професійна креативність розуміється у представленому дослідженні специфічний вид креативності, релевантний завданням професійної діяльності – створенню специфічного творчого продукту із урахуванням провідної модальності як «робочого інструменту» фахівця та об'єктивних вимог самої професії.

У представленому дослідженні на прикладі професії дизайнера, образна креативність показана в якості професійної, а на прикладі філологічного фаху під професійною креативністю було розглянуто невербальну креативність. Визначено позитивні зв'язки професійної креативності дизайнерів та філологів із саморозвитком та психологічними ресурсами особистості.

Представлене дослідження не вичерпує усіх питань професійної креативності як чинниками саморозвитку фахівця і перспективу подальших розвідок складатиме аналіз соціальної та комунікативної креативності як ресурсу для саморозвитку фахівців гуманітарних спеціальностей – психологів, соціальних працівників, юристів тощо.

Література:

Дідик Н.М. (2010). Креативність як професійно значуща характеристика особистісної зрілості майбутніх психологів.

Кузікова С.Б. Кузіков Б.О. (2010). Конструювання методики дослідження саморозвитку особистості. Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка : збірник наукових праць. № 2(29). 106–112.

Лобода О. В. Креативність як системоутворюючий фактор структури особистості майбутнього практичного психолога [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://conference.mdpu.org.ua/viewtopic.php?p>

Ніколенко К.В. (2017). Креативність як чинник соціальних змін. Дис. 09.00.03. Кривий Ріг.

Савостіна П., Поезднік О. (2022). Тест соціальної креативності. Вісник ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Психологія. Вип. 67. 185-200.

Савостіна П.О, Фоменко К.І. (2022). Роль соціальної креативності у професії психолога. *Харківський осінній марафон психотехнологій (каталог психотехнологій; тези доповідей)* : збірник наукових праць за матеріалами VI Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, м. Харків, 27-29 жовтня 2022 р., ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Харків : ХНПУ, 2022.

Санникова О.П. Оценка показателей коммуникативной креативности с помощью оригинальной методики / О.П.Санникова, Р.В.Белоусова //Наука і освіта. – 2001. – № 6. – С. 52–54.

Шандрук С.К., Ге Тінг (2022). Кубики Рорі як психодіагностичний інструментарій для дослідження вербальної креативності особистості. Вісник ХНПУ імені Г.С Сковороди. Психологія. Вип.66. С. 367-375.

Штепа О. С. (2018). Емпіричне вивчення психологічних *ресурсів* особистості / О. С. *Штепа* // Актуальні проблеми сучасної психології: зб.наук.праць Кам'янець-Подільського нац. ун-ту ім. І. Огієнка Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Вип. 39. 380-399.

Abdula-Zade K.Z., Sergeeva M.G., Lukashenko D.V., Solovieva A.V. (2021). Professional creativity as a component of the effective activity of a teacher . Propósitos y Representaciones. Vol. 9, SPE(3), <http://dx.doi.org/10.20511/pyr2021.v9nSPE3.1177>

Оригінальний рукопис отриманий 6 березня 2023 року

Стаття прийнята до друку 21 березня 2023 року